

Covid-19 Salgını ve Çekte İbraz Sürelerinin Değerlendirilmesi

Dr. Öğr. Üyesi Muharrem TÛTÛNCÛ*

Giriş

Covid-19 salgını dolayısıyla ÷lkemizde özellikle ilk vakanın tespit edildiği 11 Mart 2020 tarihinden itibaren ekonomik yaşam derinden etkilenmiş, gerek salgının yayılmasının önlenmesi gerekse salgının yol açtığı ekonomik ve sosyal olumsuzlukların giderilmesi için bir dizi önlem alınmaya başlanmıştır. Ticari faaliyetlerin yavaşlaması, işletmelerin mevcut sözleşme ilişkilerinden doğan taahhütlerini yerine getirmede güçlük yaşamalarına yol açmıştır. Alınan tedbirlerden özellikle bazı vatandaşlara sokağa çıkma yasağı getirilmesi ile salgın sebebiyle yaşanabilecek hak kayıplarının önlenmesi amacıyla sürelerin durdurulmasına ilişkin 7226 sayılı Kanunun Geçici 1'inci maddesi, çeklerin ödenmek üzere muhatap bankaya ibrazı bakımından bazı soru işaretlerine gebedir.

Çalışmanın amacı, sokağa çıkma yasağına tabi oldukları veya ihtiyari olarak salgının yayılmasını önlemek istedikleri için hamili oldukları çekleri süresi içerisinde muhatap bankaya ödeme için ibraz edemeyen alacaklıların durumlarının, TTK ve 7226 sayılı Kanunun Geçici 1'inci maddesi kapsamında değerlendirilmesidir.

I. Covid-19 Salgınına Karşı Alınan Tedbirler ve 7226 sayılı Kanunun Geçici 1'inci Maddesine Genel Bakış

Salgının dünyanın en büyük ihracatçısı pozisyonunda olan Çin'de ortaya çıkmasıyla üretim bandında ve tedarik zincirinde aksamalar yaşanması ve dünya borsalarındaki dalgalanmalar, ticari yaşamın kırılğan bir hal almasına yol açmıştır. ÷lkemizde ilk vakanın tespit edilmesiyle dozu artırılan tedbirler de pek çok sektörde ticari faaliyetlerin doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur.

İnceleme konumuz olan çekler bakımından özellikle 65 yaş ve üzeri ile kronik rahatsızlığı olan vatandaşlar ve 20 yaş altındaki gençler için getirilen sokağa çıkma yasağı tedbirleri ile zorunlu olmadıkça sokağa çıkılmamasına yönelik olarak vatandaşlara yapılan çağrılar ve bu çağrıların halk nezdinde karşılık bulması pek çok sektörde faaliyet gösteren işletme açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Öte yandan kimi ÷lkelerde başvuru genel nitelikli bir sokağa çıkma yasağı tedbirine -henüz- müracaat edilmemiş olması, her şeye rağmen ticari yaşamın devam etmesini sağlamıştır.

Tüm bu gelişmelerin yanı sıra, kalabalık yerlerin başında gelen adliye ve icra dairelerindeki insan sirkülasyonunu azalmak ve bunun yol açabileceği hak kayıplarını önlemek amacıyla, 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun¹ Geçici 1'inci maddesi ile sürelerin durdurulmasına ilişkin yeni bir düzenleme yapılmıştır. Anılan düzenlemede "*Dava açma, icra takibi başlatma, başvuru, şikâyet, itiraz, ihtar, bildirim, ibraz ve zamanaşımı süreleri, hak düşürücü*

* T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı.

¹ R.G.: 26.03.2020, 31080.

süreler ve zorunlu idari başvuru süreleri de dâhil olmak üzere bir hakkın doğumu, kullanımı veya sona ermesine ilişkin tüm süreler ... 13/3/2020 (bu tarih dâhil) tarihinden ... itibaren 30/4/2020 (bu tarih dâhil) tarihine kadar durur. Bu süreler, durma süresinin sona erdiği günü takip eden günden itibaren işlemeye başlar. Durma süresinin başladığı tarih itibarıyla, bitimine on beş gün ve daha az kalmış olan süreler, durma süresinin sona erdiği günü takip eden günden başlamak üzere on beş gün uzamış sayılır. Salgının devam etmesi halinde Cumhurbaşkanı durma süresini altı ayı geçmemek üzere bir kez uzatabilir ve bu döneme ilişkin kapsamı daraltabilir. Bu kararlar Resmî Gazete’de yayımlanır.” ibarelerine yer verilmiştir. Bu çerçevede, anılan düzenlemenin kapsamına çekin ibrazının dahil olup olmadığı, başka bir ifadeyle 30 Nisan 2020 tarihine kadar çeklerin muhatap banka şubelerine ödeme için ibraz edilip edilemeyeceği, ibraz sürelerinin uzayıp uzamayacağı, ileri tarihli çeklerin durumunun ne olacağı gibi sorular ortaya çıkmış ve öğretilerde söz konusu sorunlara yönelik farklı yaklaşımlar benimsendiği görülmüştür.

II. Yasal Düzenlemeler Işığında Covid-19 Salgınının ve Salgına Karşı Alınan Tedbirlerin Çekte İbraz Süreleri Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi

1. Çekteki İbraz Süreleri 7226 sayılı Kanunun Geçici 1’inci maddesi Kapsamına Dahil midir?

7226 sayılı Kanunun Geçici 1’inci maddesi incelendiğinde, dava açma, icra takibi başlatma gibi belirli süreler ile birlikte “*ibraz sürelerinin*” de açıkça zikredilmiş olduğu görülmektedir. Yalnızca ibraz süresi ibaresinden hareketle çekteki ibraz sürelerinin düzenleme kapsamına dahil olduğunu ileri sürmek kanaatimizce uygun bir yaklaşım değildir. Nitekim bahse konu düzenlemenin özünde yargılama faaliyetlerine ilişkin işlemlerdeki hak kayıplarını önleme niyetinin yer aldığı açıktır. Bu çerçevede “ibraz süresi” ibaresinin, yargılama sürecinde mahkemeye sunulacak belgelerin ibrazına dair süreleri karşılamak üzere metne dahil edildiği pekâlâ savunulabilir.

Düzenlemenin amacına bakıldığında, “Covid-19 salgın hastalığının ülkemizde görülmüş olması sebebiyle, ‘*yargı alanındaki hak kayıplarının*’ önlenmesini” hedeflediğinin açıkça ifade edilmiş olmasına karşılık, çekin ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz edilmesinin bu kapsamda değerlendirilemeyeceği de açıktır.

Öte yandan, mezkûr Geçici 1’inci maddenin devamında “hak düşürücü” sürelere de yer verilmiş olması ve ibraz sürelerinin hukuki niteliğinin hak düşürücü süre olması, dahası maddede sayılan süreler dahil olmak üzere, “bir hakkın doğumu, kullanımı veya sona ermesine ilişkin tüm sürelerin” söz konusu düzenlemenin kapsamına dahil edilmiş olması karşısında, çekte ibraz sürelerinin düzenlemenin kapsamına girmediğini ileri sürmek güç bir hal almıştır. Kaldı ki, aynı maddenin ikinci fıkrasında istisnalara yer verilmiş olmasına rağmen çekte ibraz sürelerinin bu bölümde yer almaması da dikkate alınması gereken bir diğer husustur.

Düzenlemenin açık lafzı bir yana, acaba çeklerin ibraz sürelerinin bu kapsamda değerlendirilmesine yönelik bir ihtiyaç bulunmakta mıdır? Bankalar ve noterlerin belirli kısıtlamalar ve düzenlemeler çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmesine rağmen, 65 yaş ve üzeri, 20 yaş altı ve kronik rahatsızlığı bulunan

vatandaşlar bakımından sokağa çıkma yasağı getirilmiş ve halkın önemli kesimi ihtiyari olarak da olsa “zorunlu olmadıkça” sokağa çıkmama çağrılarında kulak vermiştir. Enfekte olan kişi sayısındaki artışa bağlı olarak hastalık sebebiyle bankalara gidemeyecek durumda olan veya Covid-19 pozitif kimselerle temas sebebiyle karantina altında bulunan vatandaşların sayıları da göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır.

Çeke ilişkin TTK hükümleri arasında mücbir sebebe ilişkin TTK m.811 düzenlemesi mevcut olup, buna göre süresi içerisinde çekin ibrazı veya protesto çekilmesi işlemlerinin mevzuat veya mücbir sebep gibi aşılması imkânsız bir engel sebebiyle gerçekleştirilememesi durumunda, buna ilişkin süreler uzamaktadır. Sokağa çıkma yasağı düzenlemeleri kapsamındaki vatandaşlar ile hastalık veya karantina dolayısıyla bankalara gidebilme imkânı bulunmayan vatandaşlar bakımından durumun mücbir sebep oluşturduğu pekâlâ söylenebilir.

Buna karşılık ihtiyari olarak sokağa çıkmamayı tercih eden vatandaşlar bakımından, bankaların ve noterlerin faaliyetlerini sürdürmeleri de göz önünde bulundurulduğunda, durumun tam anlamıyla imkânsızlık olarak nitelendirilebilmesindeki güçlük ve haricilik unsurunun eksikliği dolayısıyla mücbir sebebin koşullarının oluştuğundan söz etmenin mümkün olmadığı kanaatindeyiz. Bu çerçevede vatandaşların büyük çoğunluğu açısından, TTK kapsamında ibraz sürelerinin devam etmesi karşısında, 7226 sayılı Kanun’un Geçici 1’inci maddesi uyarınca sürelerin durdurulmasına yönelik ihtiyacın, çektteki ibraz süreleri bakımından da mevcut olduğu söylenebilecektir.

Anılan düşüncelerle 7226 sayılı Kanun’un Geçici 1’inci maddesinde yer alan sürelerin durmasına ilişkin düzenlemenin, açık lafzının yanı sıra amaçsal olarak yorumlandığında da çektteki ibraz sürelerinin kapsama dahil olduğu, bu çerçevede 13 Mart – 30 Nisan 2020 tarihleri arasında bahse konu sürelerin durduğu sonucuna varılmaktadır.

2. İbraz Süreleri 7226 Sayılı Kanunun Geçici 1’inci Maddesi Uyarınca Uzayacak mıdır?

İbraz sürelerinin durduğunu tespit ettikten sonra, aynı maddede yer alan ve durma tarihi itibarıyla sona ermesine on beş gün ve daha az kalmış bulunan sürelerin, durma süresinin sona erdiği günü takip eden günden başlamak üzere on beş gün uzamış sayılacağına ilişkin düzenlemenin de değerlendirilmesinde fayda görülmektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, düzenleme kaleme alınırken sürenin aslının kaç gün olduğu yahut durma anına kadar kaç gün geçmiş olduğuna ilişkin bir ayırım yapılmaksızın, on beş günden az kalan süreler on beş gün eklenmiş olmalıdır.

İbraz süreleri bakımından ortaya çıkan temel sorun, çeklerde en sık karşılaşılan, düzenlendiği yerde ödenecek çekler bakımından kabul edilen on günlük ibraz süresinin, bu düzenleme kapsamına dahil olup olmayacağıdır. Bir aylık ve üç aylık ibraz sürelerinin ise düzenleme kapsamında olduğu ve koşullarının oluşması durumunda on beş gün uzayacağı konusunda tereddüt edilmemelidir.

Ekonomik fonksiyonunun ödeme aracı olması dolayısıyla çekler kısa ibraz sürelerine tabi kılınmıştır. Buradan hareketle niteliği gereği on beş günden daha kısa olan sürelerin, çek hukukunun kendine özgü niteliği de göz önünde bulundurularak söz konusu düzenleme kapsamı dışında tutulması ileri sürülebilirse de kanaatimizce bu yerinde bir yaklaşım olmayacaktır.

Öncelikle bahse konu düzenlemede sürelerin niteliği veya tamamının yahut durma anına kadar işlemiş bulunan kısmının uzunluğu konusunda herhangi bir ayırım yapılmaksızın, bitimine on beş günden az kalmış bulunan tüm sürelerin uzayacağı açıkça belirtildiğinden, düzenlemenin açık lafzına rağmen böyle bir sonuca varabilmek pek mümkün görünmemektedir. Ayrıca durma süresi boyunca ibraz edilemeyen çeklerin birikmesi nedeniyle bankalarda yaşanabilecek yoğunluk dolayısıyla bu işlemlerin fiilen yapılabilmesinin güç hale gelebileceği de göz ardı edilmemelidir.

Açıklanan nedenlerle, maddenin açık lafzının yanı sıra, muhtemel hak kayıplarının önüne geçilmesi maksadıyla, on günlük ibraz sürelerinin de durma süresinin bitimi itibariyle on beş gün uzayacağı sonucuna varılmalıdır.

Son olarak dikkat çekilmesinde fayda görülen bir diğer husus da düzenleme yerinde ödenecek çekler bakımından ibraz süresinin otomatik olarak on beş güne uzamayacağı, ibraz süresinin kaçınıcı gününde süre durdu ise, kalan süreye on beş gün ilave edileceğidir.

Çekten cayma konusunda da uzayan ibraz sürelerinin göz önünde bulundurulması gerektiği, bu süreç boyunca caymanın mümkün olamayacağı kanaatindeyiz.

3. Durma Sürecinde Çekler Bankaya Ödeme İçin İbraz Edilebilir mi?

Tartışılması gereken bir diğer mesele de durma sürecinde, başka bir ifade ile 13 Mart 2020 ilâ 30 Nisan 2020 tarihleri arasında, ibraz süresi içerisinde olmak kaydıyla bir çekin ödeme için muhatap bankaya ibraz edilip edilemeyeceği meselesidir.

7226 sayılı yasanın Geçici 1'inci maddesi ile hak sahiplerinin korunması amaçlandığından, konuya çekler özelinde bakıldığında Covid-19 salgını sebebiyle çeklerini ödeme için ibraz etme olanağından yoksun bulunan çek hamilleri korunmalı, sürelerin "durdurulması" ile hak sahiplerinin ibraz sürelerini kaçırarak hak kaybına uğramaları engellenmelidir.

Salgın dolayısıyla işletmelerin olumsuz etkilendiği bir ortamda, akdi ilişkilerden doğan yükümlülüklerin mevcudiyetini sürdürmesi, çek alacaklılarının üzerinde yazılı düzenleme tarihine uygun olarak ibraz süresi içerisinde bulunan çek bedellerinin tahsil edilmesine duydukları menfaati belki de hiç olmadığı kadar önemli kılmıştır. Bu itibarla alacaklıların korunması amacına hizmet eden düzenlemenin, ödeme için ibrazda bulunabilme iktidarına sahip alacaklıların haklarını elde etme imkanlarını -geçici de olsa- ellerinden alacak biçimde yorumlanmasına tereddütle yaklaşılmalıdır.

Kanaatimizce durma anı itibariyle ibraz süresi içerisinde bulunan çeklerin, durma süresi boyunca ibraz süresi içerisinde kalmaya devam edeceği şeklinde bir

yorum geliştirilebilir. Örneğin sürenin durması çekin ibraz süresinin 3'üncü gününe rastlamışsa, süreler yeniden işleyeceği tarihe kadar 3'üncü günde kalmaya devam edecek, durma süresi sona erdikten sonra 4'üncü günden itibaren tekrar işlemeye başlayacaktır.

Bu itibarla durma sürecinde çeklerin muhatap bankaya ödeme için ibraz edilebilmesi kanaatimizce mümkündür. Aksine bir yorum salgının devam etmesi durumunda Cumhurbaşkanına, durma süresini altı aya kadar uzatma yetkisinin verilmiş olması karşısında, ticari yaşamın en önemli enstrümanlarından biri olan çekin devre dışı kalmasına yol açacaktır.

Bankaların mevcut uygulamaları incelendiğinde de durma süresi içerisinde ödeme için kendilerine ibraz edilen çeklerin karşılığı bulunması durumunda ödeme yaptıkları, karşılığı bulunmaması durumunda da karşılıksızdır işlemi gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Son olarak konuya keşideci perspektifinden göz atılırsa; salgının pek çok sektör bakımından ticari faaliyetleri durma noktasına getirmiş olmasının, pek çok işletmeyi olumsuz etkilediği ve piyasada mevcut bulunan çeklerin ödenme kabiliyetini ciddi biçimde ortadan kaldırdığı tespit edilmektedir. Ortaya çıkan bu olağanüstü durum, çok sayıda çekin karşılıksız kalmasına yol açmaktadır. Çeklerin salgının etkilerini sürdürdüğü durma süresi boyunca ibrazının engellenmesi, pek çok borçluyu karşılıksız çekin yaptırımlarından koruyabilecek bir yöntem olarak görülebilir. Uzayan ibraz süreleri boyunca çek bedellerini muhatap nezdinde hazır bulundurma yükümlülüklerinin, salgının sürmesi ve durma süresinin uzaması halinde keşidecilerin durumlarının önemli ölçüde ağırlaşmasına yol açacağı açıktır. Öte yandan keşideciler bakımından sosyolojik açıdan önemli ve yıkıcı sonuçları olabilecek bu sürecin atlatılabilmesi için yasa koyucunun harekete geçerek istisnai nitelikli bir düzenleme yapmasında fayda görülmektedir.

4. İleri Tarihli Çekler Bakımından Özel Bir Durum Söz Konusu mudur?

Bir önceki başlıkla bağlantılı olarak, ileri düzenleme tarihli olarak keşide edilen ve üzerinde yazılı düzenleme tarihi durma süresine rast gelen çekler bakımından da kanaatimizce farklı bir sonuca ulaşmak mümkün değildir.

İleri düzenleme tarihli çekler hakkında konuya ilişkin özel bir düzenleme bulunmadığı gibi, bu tür çekler bakımından ibrazın engellemesi gibi bir uygulama yapılması amaca da uygun değildir.

Bu çerçevede, ileri düzenleme tarihli çekler bakımından üzerinde yazılı düzenleme tarihi geldiğinde ibraz süresinin ilk gün itibariyle durmuş olacağı, durma süresi boyunca ibraz süresinin ilk günü içerisinde çeklerin muhatap bankaya ödeme için ibraz edilebileceği, durma süresi sona erdiği tarih itibariyle de sürelerin işlemeye devam edeceği sonucuna varılmalıdır.

Durma süresi içerisinde keşide edilen çekler bakımından da aynı sonuca ulaşmak mümkündür.

Sonuç

7226 sayılı Kanununun Geçici 1'inci maddesi uyarınca bir hakkın doğumuna, kullanılmasına ve sona ermesine ilişkin tüm süreler durmuş olduğundan, çekte ibraz

süreleri de 13.03.2020 tarihinden itibaren 30.04.2020 tarihine kadar durmuş olup, bu süreçte salgın dolayısıyla çeklerini ödeme için muhatap bankaya ibraz etme imkanından yoksun bulunan hamiller açısından bir hak kaybı yaşanmayacaktır. TTK m.811 uyarınca mücbir sebebin koşullarının oluşup oluşmadığı tartışılmaksızın, hastalık/karantina/sokağa çıkma yasağı gibi bir mâni söz konusu olmaksızın ihtiyari olarak sokağa çıkmayan hamiller bakımından da himaye sağlanmış olması, uygulama birliği sağlanması ve muhtemel tereddütlerin giderilmesi bakımından olumlu değerlendirilmektedir.

Durma süresinin başladığı tarih itibariyle bitimine on beş günden az kalmış bulunan ibraz süreleri, yeniden işlemeye başlayacağı tarihten itibaren on beş gün uzayacak olup, düzenlendiği yerde ödenecek çeklere ilişkin on günlük süreler de bu kapsamda sayılmalıdır. Bu yaklaşım, salgının devam etmesi durumunda Cumhurbaşkanının durma süresini altı aya kadar uzatma yetkisi dikkate alındığında, sürelerin yeniden işlemeye başlamasıyla yaşanabilecek yoğunluktan kaynaklanan hak kayıplarının bertaraf edilebilmesi açısından da önem arz etmektedir.

İbraz sürelerinin durduğu çekler bakımından, sürenin işlemediği ve durma süresi boyunca ibraz süresi içinde sayılması gerektiği gerekçesiyle bu süreçte çeklerin muhatap bankaya ödeme için ibraz edilebileceği sonucuna varılmalıdır. Sürelerin durmasına ilişkin düzenlemenin amacının alacaklıların hak kayıplarının önlenmesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, durma süresi içinde ibrazın yasaklanması, alacaklıların haklarını elde edememelerine yol açacaktır. İleri tarihli çekler bakımından da aksine bir düzenleme bulunmadığından, üzerinde yazılı düzenleme tarihi durma süresine rastlayan çeklerin, bu tarih itibariyle ödeme için ibraz edilebileceği sonucuna varılmalıdır.